

Cato Wadel. (1991). **Feltarbeid i egen kultur – en innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning**, Flekkefjord: SEEK.

Anmeldt af *Torben Spanget Christensen*, ph.d.-stipendiat ved Dansk Institut for Gymnasiepædagogik, Syddansk Universitet.

På et nyligt overstået ph.d.-seminar om kvalitativ metode var Steinar Kvale ivrig efter at få anmeldt nogle bøger, han havde medbragt. Jeg kiggede i kassen og fandt flere interessante muligheder, herunder den norske antropolog Cato Wadels bog fra 1991. Selv om bogen har 10 år på bagen, så mente Kvale alligevel, at den fortjente en anmeldelse. Efter at have læst bogen forstår jeg hvorfor. Hvis den bog ikke er anmeldt i dette nyhedsbrev før, så er det bestemt ikke for tidligt, at den bliver det nu.

Først og fremmest fornemmer man, at Wadel er en meget erfaren feltforsker, hvis indsigt man kan drage stor nytte af, især hvis man skal i gang med et feltarbejde selv, men også hvis man 'blot' er interesseret i at skærpe sin iagttagelsesevne. Dernæst at han er en rigtig god, personligt nærværende fortæller. Jeg havde ikke lige forventet at møde en metodebog, som i sig selv var spændende og medrivende læsning, men det er Wadels bog.

Bogen formår på en og samme gang at være en *metodebog* med klare begrebsudviklinger og anvisninger på, hvorledes feltarbejde kan gribes an og en *fortælling om metode*, hvor man får lov til at følge forskeren på detektivarbejde skiftevis i felten og i eget mentale univers. Bogen er fyldt med konkrete eksempler fra hans egen forskning og fra andres forskning. Jeg fandt ikke ét metodeproblem i bogen, som ikke var belyst ved konkrete eksempler. Bogen dækker det kvalitative feltstudie i alle dets faser fra at skaffe sig adgang til observation over dataindsamlingsfaserne til skriveprocessen, hvor studiet skal præsenteres. Ikke mindst den sidste fase er vanskelig, iflg. Wadel. Forfatteren angiver selv, at han har valgt at lægge vægt på særtrækkene ved feltarbejde som forskningspraksis.

Bogen kan ikke stå alene som metodebog i kvalitativ forskning. Der er en lang række emner, der ikke behandles (selv om de implicit er tilstede i bogen). Det drejer sig f.eks. om validitetsproblemet, databearbejdning, transskriptionsproblemet mv. Det skyldes måske, at bogen skal ses i sammenhæng med Wadel, Cato. *Den samfundsvitenskapelige konstruktion af virkeligheden*, Flekkefjord, 1990, som jeg ikke har haft adgang til.

Der kan hentes mange interessante ting frem fra bogen. Jeg har valgt et par stykker ud, som i særlig grad var afklarende for mig selv.

'Runddans' mellem teori, metode og data

Selv om det er bogens sidste hovedafsnit, der handler om denne 'runddans' mellem teori, metode og data, vælger jeg at nævne det først, fordi det er en meget vigtig pointe hos Wadel, at den kvalitative forsker ikke kan være så stringent i sin forskningsplanlægning og gennemførel-

se, som den kvantitative forsker. Han gennemgår i bogens mest spændende afsnit sit eget feltarbejde om arbejdsløshed i et lokalsamfund i New Foundland. Her bliver vi ført fra vage hypoteser, fejlslagne observationer og minutiose optegnelser over begrebsafklaringer, hypotesepræciseringer, etiske overvejelser og nytolkning af de tidligere fejlslagne observationer, som pludselig giver mening til skarpe konklusioner og generaliseringer. Det er meget lærerigt.

Hvordan får man adgang til deltagende observation?

Wadel taler om en glidende overgang fra at være almindelig deltager i et socialt samspil til at være forsker i og af et socialt samspil: "I dagliglivet er vi alle deltagende observatører på en mer eller mindre systematisk måde uden at folk derved føler seg studert" og "Forskellen mellom dagliglivsforskning og fagliglivsforskning ligger i, at en i dagliglivet 'er den en er'. I fagliglivet må en som oftest være noe annet i tillegg til forsker for å få adgang til deltagende observation. Det innebærer ikke at en ikke *også* er forsker" (s. 28). Forskerrollen skal indlejres i en anden rolle, som giver naturlig adgang, og det er ikke så ligetil, hvilket Wadel giver mange eksempler på.

At være sociolog på sig selv

Når feltforskeren – eller læreren, eller hvem som helst – har karakteriseret en skoleklasse som larmende, så er muligheden for observation af klassen lukket af (med et dækbegreb). Dækbegrebet blokerer for indsigt i, hvad der ellers sker i klassen. Det er måske ikke så svært at gennemskue sit eget dækbegreb i det nævnte tilfælde, men hvilke andre dækbegreber, som gør blind, går forskeren ellers rundt med? I skolesammenhæng florerer der flere dækbegreber; 'larmende og rolig', 'aktiv og passiv', 'doven og arbejdsom'. Det er egenskabsforklaringer, der forklarer adfærd ud fra en tillagt indre egenskab ved individet. Der er tale om tautologier. 'Han er doven, fordi han er doven, derfor er han doven'. Dermed forklares adfærden med adfærden. At være sociolog på sig selv betyder, at man skal underkaste sine egne begreber og forestillinger konstante kritiske analyser. Det er selvfølgelig indlysende, men hos Wadel kan man hente hjælp til at få øje på sig selv.

Forholdet mellem forskeren og informanten

Feltarbejde er kommunikation. Men kommunikation kræver komplementære færdigheder hos dem, der indgår i udvekslingen, forskeren og informanten. Det er altså ikke alle informanter, der er lige gode. Informanter med indsigt i det, man studerer kan være 'nøgleinformanter'. Wadel viser med flere eksempler – incl. hans eget arbejde – at forsker og informant indgår i en snæver udveksling, hvor informantens tolkning kan få større betydning end forskerens egen.

Hvad er data?

"Mens observasjon er noe en merker seg, så er data noe en har merket seg og stilt i forhold til noe annet en har merket seg" (s. 79). Data er således noget, vi skaber – ikke noget vi bare kan indsamle. Dataindsamling er en kreativ proces. Derfor kan man også undertiden presse nye data ud af gamle observationer.

Brug af relationelle begreber

Studiet af sociale relationer kræver brug af relationelle begreber, men oftest benytter vi individualistiske. Hvad er f.eks. en god lærer? Det er selvfølgelig en person, der er dygtig til at undervise. En lærer skal kunne *lære fra sig*. Men det er kun en delegenskab, fordi læreren ikke kan lære fra sig, hvis ikke eleverne har den komplementære delegenskab, at kunne *lære til sig*. Undervisningsbegrebet må rumme begge delkomponenter, dvs. det skal være relationelt. Eleven er lige så vigtig for undervisningen som læreren. Wadel nævner, at især inden for ledelse er vi tilbøjelig til at arbejde med individualistiske begreber og ikke relationelle.

Til sidst i bogen overvejer Wadel problemet med fremstilling af feltarbejdet. Og han har mange nyttige kommentarer om forskellige genrers fordele og ulemper.